

Sol, sommar, heder och våld...

Behovet av skydd för hedersutsatta ökar kraftigt inför sommarlovet. Fortfarande ligger mycket ansvar på den utsatte själv.

Det efterlängtade sommarlovet närmar sig. Tio härliga veckor med sol och bad, långa ljusa kvällar. Men hos vissa skapar sommarlovet en tung klump i magen.

– Det är en hektisk period, den värsta tiden när det gäller heder. Alla boenden är fulla och det gäller att hitta alternativa lösningar. Våra ungdomar kan hamna på vandrarhem, hotell eller på institutioner med annan problematik, säger Zubeyde Demirörs Syed som är socio-nom och HRV-strateg.

Hon har egen erfarenhet och möter dagligen hedersutsatta ungdomar som behöver stöd eller skydd. Femton år gammal, sommaren 1988, blev hon hemtagen till Turkiet och när hon kom tillbaka till Sverige var det som en gift kvinna. Då sa lagstiftningen att ett äktenskap med en minderårig med utländsk härkomst var godkänt. Zubeyde såg ingen utväg utan stannade kvar i äktenskapet under sexton år. När hon väl skilde sig fick hon hela familjen och släkten emot sig.

...

Sara var bara ett år när hon kom till Sverige med sin familj från ett land i Mellanöstern. Under uppväxten och framför allt på högstadiet var kontrollen hemifrån hård. Lärarna trodde att hon skolkade, men i själva verket

fick hon inte delta under gymnastiken eller på vissa biologiklektioner för föräldrarna. Hon fick inte följa med på utflykter eller klassresor eller ens gå ut efter skolan. Hon tyckte det var jobbigt, men ändå anade hon aldrig att familjen hade planer för henne i hemlandet.

– Jag var sexton år och hade precis gått ut nian när familjen bestämde sig för att hälsa på släktingar på sommarlovet. Första veckorna gick det bra, men en dag kommer en trettiofemårig man som jag aldrig hade träffat. Han visade sig vara min kusin och plötsligt skulle vi gifta oss. Jag försökte säga nej, men det gick inte. Jag var livrädd. Självlklart hotade de med att döda mig om jag inte slutade att vara ledsen och gick med på vad de sa, berättar Sara.

Mannen våldförde sig på henne redan första natten och när Saras familj åkte hem till Sverige fick hon stanna kvar. Nu var hon en gift kvinna som skulle lyssna på sin man. Ett år stod hon ut med hot och misshandel, sen ringde hon till sin mamma och sa att hon inte orkade leva längre. Mamman sa att Sara och mannen kunde flytta till en annan lugnare region, kanske kändes det bättre där. Men till Sverige fick hon inte komma. På det nya stället hamnade Sara ur askan i elden. Där blev hon inlåst i

ett litet rum och fick inte gå ut en enda gång under sex månader.

...

Länsstyrelsen i Östergötland har ett nationellt uppdrag att förebygga och samordna insatserna mot hedersrelaterat våld och förtryck. Iman Hussein varvar sin tjänst mellan det och socialtjänsten i Söderhamn.

– Vi ser definitivt en ökning av att allt fler unga flickor och pojkar är utsatta inför sommarlovet. Vi får in samtal och frågor hela tiden från såväl skolpersonal som socialtjänst eller ideella familjehem. Vi märker att oron ökar, men det ser väldigt olika ut i landet när det gäller beredskap och kunskap. Man tar inte barnet på allvar utan pratar med föräldrarna och det är klart att de förnekar, säger hon.

Skolpersonal är skyldiga att anmäla om de misstänker att ett barn är utsatt för brott även om de inte har bevis för sin oro. Socialtjänsten ska utreda situationen och i den första fasen kan de träffa bara anmälaren och den anmälan gäller för att samla information, alltså utan föräldrarna.

– Risken för utsatthet ökar på alla sätt om man kontaktar familjen och barnet sedan blir kvar där. De vill ju inte att det ska komma ut. Tyvärr ligger det fortfarande mycket ansvar på barnet att säga ifrån och förklara, men finns inte kunskapen i socialtjänsten så hjälper det ju inte, menar Iman Hussein.

Även Azam Qarai, verksamhetsansvarig på Linnamottagningen, vittnar om att trycket är hårt under veckorna innan sommarlovet och hur svårt det kan vara för ungdomarna att be om hjälp. Problem ska lösas inom familjen och att kontakta myndigheter är ett brott mot det informella regelverket.

– Barnen vet vad som väntar, men de skjuter upp det för att de hoppas att det inte ska ske. Sen får de ångest inför resan när föräldrarna köper biljetterna och då berättar de i skolan, för en kompis eller till socialtjänsten. Barnen är medvetna om vad konsekvensen blir om de berättar för någon när det finns planer för dem, säger hon.

...

Sara lyckas rymma en dag när dörren står olåst. Hon får hjälp av en kvinna att ringa till polisen. De tittar på hennes svenska pass och tar in mannen på förhör medan kvinnan hjälper henne att köpa en flygbiljett. Arton månader efter att hon reste landar hon i Sverige igen och ringer då omedelbart till sin familj. Men där blir det som ett nytt fängelse. Hon får inte gå utanför dörren eftersom hon är en gift kvinna. Situationen gör henne svårt deprimerad och hon sitter bara hemma och äter och sover.

En dag sommaren därpå blir hon drogad av sin mamma och förd ombord på ett flygplan. Sara minns inget av resan utan vaknar upp på ett hotellrum i föräldrarnas hemland.

– Pappa slog mig, han brände mitt pass och sa att nu blir det ingen återvändo. De reste

tillbaka och jag fick bo med mannen igen. Det var misshandel och våldtäkter, han skar mig med knivar och kastade en gasflaska som träffade mitt huvud så att jag hamnade i koma i två veckor. Då bestämde jag mig för att antingen måste jag leva eller så dör jag, säger hon.

Än en gång lyckas hon rymma. Tack vare sin burka kände ingen igen henne och hon får återigen hjälp att ringa. Den här gången slår hon 112 till Sverige och sa att hon var kidnappad och att de vill döda henne. Hon kopplas till polisen i sin hemkommun som lovar att skicka någon som tar hand om henne. Så småningom landar hon på Arlanda och möts där av socialtjänsten som tar henne till ett skyddat boende. Familjen ställs inför rätta samtidigt som släktingar letar efter henne. En farbror lovar att betala 2 000 dollar till den som dödar henne. Men föräldrarna frias i brist på bevis och efter en lång process och en stor summa pengar lyckas Sara förmå mannen att gå med på skilsmässa.

...

I sommar väntas en ny lag mot äktenskapstvång träda i kraft. Idag är det endast handlingar som föregår ett tvångsäktenskap, som frihetsberövande, hot, våld och tvång som är straffbara. Längre tillbaka ansågs även minoriteters rättigheter i majoritetssamhället övertrumpas kvinnors och barns rättigheter när utländska äktenskap med minderåriga godkändes i Sverige. Den nya lagen blir en tydlig markering från staten att tvångsäktenskap aldrig är tillåtet för någon oavsett bakgrund.

– Vet myndigheterna att äktenskapet har ingåtts av tvång så gäller det inte i Sverige. Går det att bevisa så är det också straffbart, men då måste den som har tvingats in i äktenskap säga det och stå för det. Det är svårt och riskabelt, säger Rasool Awla, forskare i socialt arbete vid Göteborgs universitet.

Även rättssociologen Astrid Schlytter vid Stockholms universitet ser fördelar:

– Det blir ett argument för ungdomarna inför sina föräldrar och är man över arton år och befinner sig utomlands så är det lättare för svenska staten att hjälpa till tack vare den nya lagen, säger hon.

Idag har Zubeyde Demirörs Syed återknutit kontakten med sin familj, de har accepterat henne, men det har tagit många år. Numera jobbar hon själv med skydd och stöd åt andra hedersutsatta via Elektra på Fryshuset.

– Många som lämnar sina familjer har en god tanke om att de en vacker dag ska återse, att familjen kommer att acceptera dem och förlåta och därför vill de inte provocera dem för mycket genom att exempelvis göra en polisanmälan. Ofta har de levt länge under ett förtryck innan en utlösande faktor gör att de hastigt måste lämna sin familj. De blir kära i någon, förlorar sin oskuld eller riskerar att bli bortgifta under en semesterresa i hemlandet, säger hon.

Även Sara är lite äldre idag och har hittat ett sätt att på egen hand hantera relationen till sin familj. Hon lever självständigt med jobb, körkort, bil och lägenhet och hon uppmanar alla som lever under hedersförtryck att ropa på hjälp, att inte sitta tysta.

Men både Zubeyde och Sara är ovanliga. Erfarenheter visar hur svår situation barnen som är utsatta för hedersrelaterat förtryck hamnar i. Det är fråga om barn och deras föräldrar samtidigt som det är en relation mellan brottsoffer och förövare. 2009-2012 arbetade Linnamottagningen med ett projekt i syfte att förändra familjers värderingar för att förmå föräldrarna att acceptera barnens mänskliga rättigheter. Inte en enda av de tjugo familjerna som deltog anses ha lyckats.

Text och foto: Hans P.A. Karlsson